

ОВОЛОДІННЯ ПРОЄКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ АНДРАГОГА

Радомський Ігор Петрович

*кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий
співробітник відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
<https://orcid.org/0000-0003-2452-0898>
radomski@ukr.net*

Троцький Руслан Сергійович

*кандидат педагогічних наук, начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету Правоохоронної діяльності
Київського інституту Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-9734-279X>
[rus197829@ukr.net](mailto:rur197829@ukr.net)*

Проєктна діяльність виступає універсальним засобом розвитку людини. Дорослими проєктна діяльність може використовуватись для самовдосконалення, удосконалення довкілля та професійного розвитку, стати генератором творчих проявів особистості.

Розглядаючи проєктну діяльність загалом слід зазначити що окрім технічного проєктування ми виокремлюємо проєктування соціальне, спрямоване на створення соціальних елементів життєдіяльності людини.

Актуальним питанням впровадження інноваційних процесів в освіті та освіті дорослих зокрема є впровадження педагогічного проєктування. Проєктування освітньої діяльності виступає важливою науковою проблемою, що передбачає проведення цілого комплексу дослідницьких завдань.

Андрагоги все активніше долучаються до проєктної діяльності. Вона допомагає розвивати уяву, творчість, креативність, стимулює соціальну активність, емоційно збагачує через відчуття здатності до перетворення дійсності. Результативність андрагога все більше залежить від його уміння будувати свою діяльність на науковій основі, планувати не тільки сам освітній процес, але і його результати, детально уявити майбутні зміни, оцінити їх очікуваний ефект.

Андрагог, що залучається до проєктної діяльності має можливість реалізовувати освітні проєкти як розробник чи виконавець в межах закладу, де він працює, проєктувати власні освітні програми, курси чи тренінги, долучатись до мережових проєктів.

Розвиток педагогічного проектування пов'язаний з розвідками можливостей підвищення ефективності освітнього процесу та професіоналізації андрагогів.

Досліджуючи проблематику проектування інноваційних педагогічних систем В. Докучаєва [3] визначила ряд суперечностей що зумовлюють актуальність педагогічного проектування:

- між соціальним замовленням освітньої галузі на створення інноваційних педагогічних систем і не розробленістю теоретико-методологічного обґрунтування цієї діяльності;
- між об'єктивним значенням психологічного складника процесу створення інноваційних педагогічних систем і недостатнім його усвідомленням у практиці педагогічного проектування;
- між запитом освітньої галузі на всебічну оснащеність інноваційно-проектувальної діяльності й не розробленістю її технологічних засад;
- між сучасними вимогами педагогічної практики до реалізації інноваційної діяльності на системно-проектувальному рівні й наявністю сталих домінант професійного мислення суб'єктів, що керують упровадженням інноваційних проектів в освітньому просторі;
- між суспільним запитом на функціональну компетентність суб'єкта проектування інноваційних педагогічних систем і браком теоретично обґрунтованої моделі такої компетентності.

У філософському аспекті проектування розглядається як елемент культури, що сприяє розвитку у людини творчості та уяви, а проект як підсумок духовно-перетворювальної діяльності. «Кожна дія, що відбувається не інстинктивно, не імпульсивно... а цілеспрямовано, повинна була здійснюватись на основі попереднього проекту» [5].

Переважає більшість продуктів праці людини створюється завдяки попередньому проектуванню – процесу створення прототипу, прообразу передбачуваного об'єкта, стану, що передує впровадженню задуманого в реальному продукті.

Підґрунтям педагогічного проектування являються основні ідеї класичного проектування, які можна сформулювати наступним чином: проектування – це керований процес що являє собою систему зі складною внутрішньою структурою; величезний вплив на ефективність проектування здійснює зовнішнє середовище; керована проектна діяльність включає варіативну та інваріативну складові; основою проектування являється системний підхід; ефективність проектування розглядається як співвідношення докладених зусиль і отриманого результату.

Узагальнюючи різноманітні визначення можна зробити висновок, що педагогічне проектування – це специфічний вид діяльності, що спрямований на створення проєкту. Проектування в андрагогіці – розуміється як створення на основі прогнозу нових технологій, використання яких повинно сприяти досягненню поставленої мети.

Принципи, види та рівні проєктної діяльності. Правилами що регулюють діяльність учасників освітнього процесу в проєктній сфері виступають принципи педагогічного проектування. Розглянемо основні з них.

Принцип прогностичності. Орієнтує на майбутній стан об'єкту проектування. Визначає різницю між актуальним і бажаним станами об'єкту проектування.

Принцип поетапності. Передбачає покроковість та поетапність просування до проєктного майбутнього, від задуму до формування образу мети та алгоритму дій, а далі до програми дій та її реалізації. Слід враховувати, що кожна наступна дія має опиратись на результати попередніх дій.

Принцип нормованості. Визначає необхідність проходження усіх етапів створення проєкту в межах визначених процедур.

Принцип продуктивності. Орієнтує проєктну діяльність на отримання результату, що має прикладну значущість. Стимулює прагматичність.

Принцип зворотного зв'язку. Визначає необхідність отримання інформації про результативність проєктної дії на кожному етапі створення проєкту для подальшого коригування наступних дій.

Принцип ресурсного забезпечення. Передбачає всебічне, повне ресурсне забезпечення усього процесу педагогічного проектування.

Принцип врахування культурного середовища. Вказує на необхідність врахування умов того культурного середовища де відбувається процес педагогічного проектування та відповідність результатів проектування певним культурним зразкам.

Принцип самовдосконалення. Розв'язання одних задач в процесі педагогічного проектування призводить до появи інших, що стимулюють розвиток нових форм проектування.

Принцип педагогічної рефлексії. Розвиток в учасників педагогічного проектування здатності до осмислення і переосмислення власних дій.

Успіх педагогічного проектування багато в чому залежить від дотримання учасниками певних вимог. Сформулюємо їх та коротко схарактеризуємо.

Реалістичність – гарантія досягнення цілей педагогічного проектування. Для реалізації цієї вимоги усі учасники проєктної діяльності

повинні володіти відповідними компетентностями та забезпечені необхідними ресурсами.

Керованість – дотримання проектної дисципліни що зумовлена необхідністю регламентації діяльності учасників педагогічного проектування, технологічною визначеністю процедур що виконуються. Важливим елементом являється всебічне інформаційне забезпечення кожної проектної процедури що досягається оперативним отриманням різноманітних вихідних даних.

Урахування різноманітності потреб учасників педагогічного проектування. В процесі проектування необхідно враховувати освітні потреби та інтереси різноманітних фахівців та груп населення. Обов'язковим виступає узгодження ціннісних позицій та дій усіх учасників педагогічного проектування.

Взаємопов'язаність – функціонування освітніх систем пов'язане з необхідністю враховувати не тільки психолого-педагогічні, але й економічні, юридичні, філософські, соціальні та безліч інших аспектів. Педагогічне проектування оперує міждисциплінарними знаннями, що відбивають широкий спектр різноманітних наукових досліджень. В ході проектної діяльності учасникам доводиться проводити аналіз усього освітнього контексту в який буде вписаний проєкт. Це і зміст навчання в цілому, усі ступені та форми навчання, нормативні норми, соціальна ситуація та багато іншого.

Активність — що проявляється в добровільному включенні та позитивному ставленні до пізнавальної діяльності учасників педагогічного проектування. В процесі проектної діяльності повинні враховуватись думки та пропозиції не тільки учасників педагогічного проектування, але й інших причетних осіб, готових взяти участь в обговоренні проблематики проєкту. Кращого результату в педагогічному проектуванні можна досягнути створюючи авторські колективи з залученням до участі в них осіб різноманітного профілю діяльності.

Розглядаючи взаємодію природи, людини та суспільства виділимо три основні види проектування: природне, технічне і соціальне. Проектування у сфері освіти відноситься до соціального.

Г.П. Щедровицький виділяє два різних в стратегічному плані види педагогічного проектування: адаптацію до соціального середовища та його умов (своєрідний спосіб відповіді педагогів на соціальні виклики освіти) і удосконалення або перетворення середовища відповідно до своїх цінностей, цілей, переконань. [6].

В.І. Слободчиков окреслює два типи проектування:

Психолого-педагогічне проектування освітніх процесів, маючи на увазі навчання як засвоєння способів діяльності; формування як

засвоєння досконалої форми дії; виховання як дорослішання та соціалізація;

Соціально-педагогічне проектування освітніх інститутів та освітнього середовища, в яких реалізуються відповідні процеси [6].

В.П. Бедерханова відмічає різноманіття практичних варіантів проектування, також виділяє два основні напрямки. Перший включає проектування та створення проєктів в інтенсивних формах. До яких відносяться організаційно-діяльнісні, інноваційні, продуктивні ігри та проєктувальні збори. Другий співвідноситься зі спільним покроковим проектуванням освітнього процесу усіма його учасниками, де сам процес проектування розглядається як один з факторів становлення освітнього закладу гуманістичної орієнтації [2].

За визначенням І.А. Колеснікової [6] активно розвиваються три основні види проєктної діяльності, що відрізняються об'єктом перетворень, спрямованістю та результатом:

- Соціально-педагогічне проектування – спрямоване на зміни соціального середовища або розв'язання соціальних проблем педагогічними засобами. Спрямоване на вирішення суспільно значущих проблем, що постають перед людьми в повсякденному житті. В основному виконує функції педагогічного упорядкування соціокультурного середовища, виявляючи та змінюючи зовнішні фактори та умови, що впливають на розвиток, виховання, формування, соціалізацію людини. Результат соціально-педагогічного проектування стає основою для організації більш ефективного функціонування освітніх систем, тим самим дозволяючи змінювати потенційні можливості розгортання власне педагогічних процесів.

- Освітнє проектування – орієнтоване на проектування якості освіти та інноваційні зміни освітніх систем та інститутів. В межах освітнього проектування створюються проєкти розвитку освіти в державі в цілому та в окремих регіонах. Реалізуються проєкти створення освітніх закладів, реформування органів управління освітою. Формуються освітні стандарти та зміст освіти усіх рівнів.

- Психолого-педагогічне проектування – спрямоване на перетворення людини та міжособистісних відношень в межах освітніх процесів. Передбачає побудову моделей процесів, пов'язаних з перетворенням особистості та міжособистісних відношень виходячи з особливостей мотивації, сприйняття інформації, засвоєння знань, участі в діяльності, спілкуванні. В центрі його уваги – педагогічний процес як такий; умови ефективного навчання та виховання, педагогічні технології; форми взаємодії учасників освітнього процесу, способи само проектування особистості.

Розглянуті позиції на думку І.А. Колеснікової визначають три основних варіанти аналізу та побудови проектного контексту у сфері освіти: соціокультурний, психолого-педагогічний та освітній.

На нашу думку, поняття «педагогічне проектування» поєднує елементи усіх трьох перерахованих видів проектної діяльності.

Проектна діяльність в залежності від вимог до результату та форм представлення кінцевого продукту може здійснюватись на концептуальному, змістовному, технологічному та процесуальному рівнях [6].

Проектна діяльність на концептуальному рівні спрямовується на створення прогностичної уяви (моделі) об'єкта проектування. Кінцевий результат проектної діяльності на концептуальному рівні має універсальний характер та може слугувати за основу для подібних продуктів наступного рівня.

Кінцевий результат проектної діяльності на змістовному рівні передбачає отримання продукту з властивостями що відповідають функціональному призначенню та потребам його подальшого використання.

Проектна діяльність на технологічному рівні дає можливість задати опис способу дій в конкретному середовищі.

Процесуальний рівень переводить проектну діяльність в реальний процес в якому кінцевий продукт повністю готовий до практичного використання.

Проектна діяльність на кожному з визначених рівнів може розповсюджуватись на об'єкт в цілому або на окремі його компоненти. З переходом від одного рівня до іншого змінюється масштаб об'єкта проектної діяльності та проектних задач, конкретизуються вимоги для їх вирішення, форми представлення продукту [8].

Етапи педагогічного проектування. Педагогічне проектування передбачає проведення ряду послідовних етапів учасниками проектної діяльності. Науковцями описані різноманітні підходи щодо опису етапів проектування.

В.О. Аніщенко виділяє такі етапи проектування: аналіз, синтез та оцінка стану системного об'єкта; аналіз, синтез та оцінка факторів, що впливають на стан об'єкта; безпосередньо процес проектування; оцінка результатів дослідження педагогічного проекту; реалізація запропонованого проекту в масовій практиці [1].

Н.О. Масюкова пропонує наступні кроки в проектуванні: діагностика реальності (вивчення, проведення досліджень різного ступеня науковості); формування (актуалізація, осмислення, пошук) цінностей, цілей перетворення дійсності; створення образу результату; поетапне планування спільних дій спрямованих на досягнення проектної мети в часі (складання програми); обмін, погодження та корекція

намічених дій в ході комунікації; комплексна експертиза результатів реалізації проєкту [7].

О.С. Заїр-Бек педагогічне проектування розглядає в таких етапах: визначення задуму або ескіз проєкту; розробка моделей дій (стратегія); планування реальних стратегій на рівні задач та умов реалізації; організація зворотного зв'язку; оцінка процесу; оцінка та аналіз результатів; оформлення документації [4].

В.Є. Радіонов виділяє передстартовий етап; етап декомпозиції (розділ загального задуму на частини, інші задачі) та підбір відповідних засобів; етап трансформації, на якому початковий задум конкретизується, знаходить структуру та конкретний зміст; етап конвергенції, де відбувається «складання» окремих проєктних рішень в програми [9].

Нами виокремлено три основні етапи педагогічного проектування:

- 1) підготовчий етап;
- 2) етап реалізації проєкту;
- 3) завершальний етап.

Кожен з зазначених етапів своєю чергою складається з певних внутрішніх процедур, що утворюють структурне, змістовне, організаційне, технологічне підґрунтя проєктної діяльності. Розглянемо їх детальніше.

В ході підготовчого етапу створюються передумови для педагогічного проектування. Потреба в перетворенні педагогічної дійсності може виникнути на адміністративному рівні у вигляді певного соціального замовлення, в межах соціальної групи або групи зацікавлених осіб, у свідомості окремої особистості. Починають формуватись уявлення про майбутній об'єкт, предмет та цілі проєктної діяльності. Проводиться діагностика соціальної дійсності з метою виявити що саме нас не влаштовує в довіллі, в людях, в самому собі; які можливості (педагогічні, соціальні, психологічні) та ресурси в наявності для проведення бажаних змін; які можливі наслідки змін в наявний стан справ. Доцільно провести перед проєктний моніторинг спрямований на виявлення можливостей кількісної та якісної діагностики реальної ситуації; виявлення слабких місць в проблематиці майбутньої педагогічної проєктної діяльності; експериментальне підтвердження потреби створення педагогічного проєкту; окреслення цільових, часових, фінансових, ресурсних рамок майбутньої проєктної діяльності. Діагностуючи реальний стан справ за допомогою кількісних та якісних параметрів передпроєктний моніторинг окреслює межі об'єкта майбутнього проектування.

Інформація отримана у ході передпроектного моніторингу узагальнюється та упорядковується, а подальша її візуалізація допомагає більш точно визначити предмет проектування.

Андрагогам, організаторам педагогічного проектування з метою налагодження продуктивної діяльності усіх учасників проекту необхідно налагодити появу природного інтересу до розробки проблематики майбутнього проекту; свободу пошуку та доступ до необхідної інформації; організації постійного обміну інформацією між учасниками проектної діяльності; надання допомоги в узагальненні та представленні отриманих результатів.

На підготовчому етапі необхідно також формувати ідеальний образ об'єкта проектування що виступатиме орієнтиром майбутньої діяльності. Такий образ може бути представлений у формі моделі, ідеалу та зображає уяву учасників проекту про кінцевий результат проектної діяльності.

Важливим являється формулювання проблематики проекту мовою професійних термінів. Визначення проблематики проекту окреслює невідповідність між дійсним і бажаним, невідомим, таким що потребує спільного пошуку. Формулювання проблематики проекту дає можливість скласти уяву про межі, масштаби, об'єми та структуру майбутньої проектної діяльності, виділити пріоритетні напрямки, вибудувати дерево цілей що своєю чергою допоможе зрозуміти логіку та послідовність дій в процесі педагогічного проектування.

Важливим елементом підготовчого етапу являється систематизація передпроектної діяльності що містить виявлення структури об'єкту проектування, визначення його основних характеристик в цілому та окремих складових, уточнення цілей та формулювання задач педагогічного проектування, вибір критеріїв оцінки успішності проектної діяльності.

В процесі систематизації передпроектної діяльності більш чітко окреслюється проектний задум, мотивується високий рівень проектної активності шляхом представлення проектного задуму мовними засобами (вербальний опис, малюнки, комп'ютерні програми, схеми та ін.). Також важливим завданням виступає створення передумов правильної постановки та оформлення цілей проектування. Цілі та прогнозовані ідеальні результати проектування повинні бути конкретними, реальними та спрямованими на розв'язання тих проблем, що стали рушіями процесу проектування. Цілі проектування доповнюються можливими кінцевими результатами проектної діяльності для яких необхідно розробити критерії їх оцінки.

Усвідомлене включення учасників проектної діяльності в спільну роботу можливе на основі спільного розуміння природи об'єкту

проектування, а це потребуватиме узгодження мови спілкування, цінностей, провадження мисленнєвої діяльності на основі категорій і понять. Від чіткого визначення категорій, понять що використовуватимуться при описі явищ та процесів в педагогічному проектуванні залежатиме зрозумілість проектного тексту.

Підсумком систематизації передпроектної діяльності виступає узгоджена між учасниками педагогічного проектування спільна позиція що ґрунтується на усвідомленому виборі цінностей, теоретичних положень, принципів, ідей які визначені основоположними для цього проекту.

Учасникам проектної діяльності на підготовчому етапі доводиться також формувати проект.

Формат проекту – своєрідний спосіб обмеження (нормування) активності учасників проектної діяльності через визначення її меж та масштабу. Обґрунтований вибір формату містить визначення часу, простору, контексту проекту, кола його учасників та інших необхідних параметрів. Їх число може варіюватись в залежності від педагогічної ситуації та цілей проектування [6].

Слід враховувати що простір проектування повинен узгоджуватись з масштабами суб'єктів проектування та наявними ресурсами і можливостями.

Надалі робота учасників проекту спрямовується на планування проектної діяльності. Планування пов'язано з розробкою плану досягнення поставлених цілей та має стратегічний характер. «Сутність планування як управлінської дії полягає у виділенні етапів досягнення наміченої цілі через визначення ряду проміжних продуктів на шляху до кінцевого результату» [7].

План – це документ, що дає змістовні орієнтири діяльності, визначає її порядок, об'єм, часові межі [6]. Планування проектної діяльності передбачає розподіл процедури проектування на окремі складові та розгляд можливостей комплексного забезпечення кожної з них. Учасниками проектної діяльності можуть використовуватись різноманітні схеми регламентації проектних дій та встановлення зворотного зв'язку. В процесі педагогічного проектування початковий задум проекту систематично конкретизується на рівні образів цілі та прогнозованого результату, а на основі цього уточнюється план спільних дій учасників проектної діяльності.

Завершує підготовчий етап представлення проекту. Важливо окреслити вимоги до форм представлення проекту. Надалі учасники педагогічного проектування розпочинають реалізацію проекту.

На етапі реалізації проекту кожен з учасників повинен знати де, хто та в якій формі може надати за потреби допомогу та підтримку при

виникненні труднощів в процесі реалізації проєкту. Для цього необхідно налагодити та підтримувати постійну систему зворотного зв'язку між усіма учасниками педагогічного проєктування. Важливим елементом в процесі реалізації проєкту є постійна проміжна оцінка отриманих результатів та корекція проєкту на їх основі. Ця проміжна оцінка повинна ґрунтуватись на заздалегідь визначених критеріях успішності проєктної діяльності. Важливо передбачити процедури апробації проєкту (як у межах заданих умов, так і у варіативних).

Завершальний етап педагогічного проєктування передбачає проведення експертизи яка дозволить встановити відповідність отриманого результату попередньо поставленим цілям. Оцінка результатів проєктної діяльності може проводитись за допомогою незалежних експертів, шляхом самооцінювання результатів проєкту та визначених критеріїв, рефлексією успішності спільної проєктної діяльності.

Учасникам педагогічного проєктування доцільно продумати подальші свої кроки серед яких можна перейти до розробки нового проєкту; кооперуватись з іншими подібними проєктами; започаткувати діяльність нової організації за підсумками завершеного проєкту; розширення територіального охоплення створеним проєктом.

Кожен з виокремлених етапів педагогічного проєктування являється частиною освітнього процесу де поряд з практичним впровадженням проєкту результатом проєктної діяльності є формування цінностей, установок учасників проєктної діяльності, розвиток їх комунікативних та творчих здібностей, креативності.

Висновок. В центрі педагогічного проєктування знаходяться процеси що задовольняють потреби людини в освіті, тісно пов'язані з впровадженням сучасних технологічних процесів, забезпечують підготовку фахівців-андрагогів що здатні працювати з новими видами діяльності. Оновлюються цілі і зміст освітнього процесу який орієнтується на розвиток фахових компетенцій, загальної та професійної культури. Педагогічне проєктування активно розвиває особистісні структури його учасників, стимулює їх до самовдосконалення, а безпосередня участь в проєкті стає формою опановування різноманітними компетенціями, досвідом спільної діяльності.

Список використаних джерел

1. Анищенко В. А. Методологические основы проектирования образовательных систем в условиях непрерывного профессионального образования / В.А.Анищенко // Новые педагогические исследования. – 2006. – №: 3. С. 47-58.
2. Бедерханова В.П. Становление личностно ориентированной позиции педагога. Краснодар, 2001. С. 168-178.

3. Докучаєва В.В. Проектування інноваційних педагогічних систем: теоретико-методологічний аспект / В.В. Докучаєва // Андрагогічний вісник. 2014. № 5. С.37-46.
4. Заир – Бек Е.С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию : диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.01. – Санкт-Петербург, 1995. 410 с.
5. Каган М.С. Философия культуры. СПб., 1996. С. 240.
6. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А.Колесникова, М.П.Горчакова-Сибирская; Под ред. И.А. Колесниковой. — М: Издательский центр «Академия», 2005. 288 с.
7. Масюкова Н.А. Проектирование в образовании : [Монография] / Н. А. Масюкова; М-во образования Респ. Беларусь. Нац. ин-т образования. Минск : М-во образования Респ. Беларусь. Нац. ин-т образования, 1999. 287 с.
8. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения: (Педагогическая наука – реформе школы). М.: Педагогика, 1988. 192 с.
9. Радионов В. Е. Теоретические основы педагогического проектирования: дис. ... д-ра пед. наук. СПб., 1996. 352 с.